

11. *Голев, Н. Д.* Юрислингвистика и прагматика : о двух стратегиях обвинения в словесной инвективе и защиты от него / Н. Д. Голев // Языковая концепция регионального существования человека и этноса : тез. докл. к региональной науч.-практ. конф. памяти профессора И. А. Воробьевой (70 лет со дня рождения) / под ред. В. А. Чесноковой. – Барнаул : Изд-во Алт. ун-та, 1999. – С. 146–148.

12. *Маслова, В. А.* Основы современной лингвистики : курс лекций : учеб. пособие / В. А. Маслова. – Витебск : ВГУ им. П.М. Машерова, 2018. – 221 с.

The article presents a critical look at the development of forensic linguistic expertology in Belarus. It describes the disadvantages of the methodological approaches used and proposes ways of leveling the problems of results verification of the expert assessment of the text in the procedural and judicial activity. A range of legal-linguistic research issues relevant to modern law enforcement practice is outlined.

Поступила в редакцию 20.04.2020

В. А. Мусіенка

ДРУГАСНЫЯ КАЛАРАТЫЎНЫЯ НАМІНАЦЫІ (на матэрыяле ад’ектываў беларускай і англійскай моў)

У артыкуле даследуюцца другасныя каларатыўныя намінацыі ў беларускай і англійскай мовах. Разглядаюцца семантычныя мадэлі (прамыя і адваротныя), у рэцыпіентнай сферы якіх указваюцца храматычныя ці ахраматычныя колеры, а ў зыходнай сферы – квалітатыўныя характарыстыкі, звязаныя з найменнямі камянёў, мінералаў, жывёл, птушак, раслін. Вызначаюцца агульныя для дзвюх моў і спецыфічныя для кожнай з іх асаблівасці каларатыўных намінацый.

Каларатыўныя намінацыі з’яўляюцца найбольш структураванымі, лёгка выдзяляюцца з агульнага лексічнага складу і ўтвараюць іерархічную сістэму. Колер як сімвал выкарыстоўваўся на ранніх стадыях развіцця грамадства і змяшчаў дадатковыя звесткі аб прадметах, з’явах, падзеях і інш. Стаўленне чалавека да колеру залежыла ад грамадскай фармацыі і ад светапоглядных устаноў сацыяльнаму. Таму сімвалічнае значэнне асобнага колеру і пэўных колеразлучэнняў мае старажытнае паходжанне, агульнае для многіх культур і эпох. Колеравая сімволіка прысутнічае і ў паўсядзённым жыцці на ўзроўні міжасобасных зносін. Сімволіка колераў распаўсюджана ў нацыянальных сцягах, у геральдыцы, у адзенні [1, с. 59]. Колер з’яўляецца інфармацыйнай і эмацыйна значнай характарыстыкай жыццёвай прасторы чалавека, значным этнасацыякультуралагічным элементам моўнай карціны свету, найбольш сутнасным праяўленнем узаемаадносін чалавека са знешнім асяроддзем, элементам культуры розных часоў і народаў [2, с. 158].

Мэта даследавання – выявіць агульныя (тыпалагічныя) і спецыфічныя рысы ў сэнсавых структурах каларатыўных ад’ектываў беларускай і англійскай моў.

скай моў. У такіх намінацыях акумулюецца многавяковы вопыт жыцця чалавека і ўласцівая яму кагнітыўная здольнасць зрокавага ўспрымання рэчаіснасці [3, с. 16].

Вывучэнне колеравых абазначэнняў і іх суаднесенасці з вопытам носьбітаў мовы займае адно з вядучых месцаў у сучаснай лінгвістычнай навуцы. Каларатыўная лексіка, яе колькасны і якасны склад, розныя класіфікацыі, частотнасць ужывання, асаблівасці функцыянавання ў розных дыскурсах і мовах станавіліся аб'ектам шматлікіх навуковых даследаванняў. У сучасным мовазнаўстве, як адзначае В. Г. Кульпіна, сфарміраваўся навукова-лінгвістычны накірунак – «лінгвістыка колеру» (або, на думку Ю. М. Бабіча, лексічная каларыстыка) з усімі неабходнымі атрыбутамі: аб'ектам і прадметам даследавання, паняцціна-тэрміналагічным апаратам, сукупнасцю метадаў і г. д. [2, с. 8, 22]. У беларускім мовазнаўстве колеравыя і светлавая абазначэнні даследаваліся ў манаграфіі Ю. М. Бабіча (на матэрыяле твораў Якуба Коласа), а таксама ў асобных артыкулах і вучэбна-метадычных дапаможніках [4; 5]. Параўнальна-супастаўляльнае даследаванне другасных ЛСВ беларускіх і англійскіх каларатываў праводзіцца ўпершыню.

Матэрыялам для даследавання паслужылі ад'ектыўныя полісемантычныя адзінкі з Тлумачальнага слоўніка беларускай мовы, а таксама Oxford English Dictionary і Беларускага N-корпуса і Корпуса англійскай мовы. Выяўлена звыш 100 лексічных адзінак, у якіх адлюстроўваецца той ці іншы колеравы спектр. Сярод гэтых адзінак колеравымі лічацца першасныя ЛСВ прыметнікаў, якія выражаюць усе храматычныя і ахраматычныя значэнні (*чырвоны, аранжавы, белы, чорны* і інш.). Безумоўна, такая колькасць абмежаваная і не выяўляе ўсіх існуючых у аб'ектыўнай рэальнасці колераў і іх адценняў. Таму на дапамогу прыходзяць лексічныя адзінкі іншых тэматычных груп, у сэнсавых структурах якіх назіраюцца колеравыя ЛСВ. Гэта даволі вялікая група, што перавышае ў колькасным складзе найменні рэальных, агульнавядомых, распаўсюджаных колераў. Каларатыўны кантынум папоўнілі другасныя ЛСВ вытворных прыметнікаў, утвораных па інварыянтнай мадэлі, у рэцыпіентнай сферы якой фіксуецца колеравы ЛСВ. У працэс метафарызацыі ўключаюцца прыметнікі, утвораныя ад назоўнікаў наступных тэматычных груп:

а) каштоўныя камяні, металы і мінералы (*аквамарынавы – aquamarine-coloured, аспідны – slate-cloured, бірузовы – turquoise-coloured, бронзавы – bronzy, малахітавы – malachite, апалавы – opalescent, рубінавы – ruby-coloured, сапфіравы – sapphirine, янтарны – amber-coloured*);

б) фітонімы (*вішнёвы – cherry-coloured, лімонны – lemon-coloured, малінавы – raspberry-red, каштанавы – chestnut-coloured, фісташкавы – pistachio-green, аліўкавы – olive-coloured, шафранавы – saffron-yellow, маркоўны – carrot-cloured, бурачны – beet-coloured, рабінавы – vermeil, салатны – lettuce-green, бэзавы – lilac-coloured*);

в) кулінарныя вырабы, стравы, напоі (крэмавы – *cream-coloured*, кафейны – *coffee-coloured*, шакаладны – *chocolate-brown*, яечны – *yellow*);

г) фарбавальныя рэчывы, фарбавальнікі і гліняныя вырабы (*індыгавы* – *indigo*, пурпуровы – *purple*, тэракотавы – *terra-cota*, румяны – *rosy-coloured*, цагляны – *brick-red*, саламяны – *straw-coloured*, пясочны – *sand-coloured*);

д) жывёлы (у тым ліку грызуны) і птушкі (*тыгравы* – *tigrine*, канарэчны – *canary-yellow*, мышыны – *mousy*).

З усіх назваў толькі ў 19 лексічных адзінак (9 у беларус. і 10 у англ. мове) развіліся другасныя значэнні, а астатнія засталіся ў межах колеравых спектраў і не выявілі другасных ЛСВ. Не развіліся другасныя ЛСВ ва ўзуальных прыметніках *пунсовы* (англ. *scarlet*), *багровы* (англ. *purple*), *бежавы* (англ. *beige*), *блакітны* (англ. *blue*), *карычневы* (англ. *brown*), *палевы* (англ. *straw-coloured*), *сіні* (англ. *indigo*), *смуглы* (англ. *swarthy*), *фіялетавы* (англ. *violet*).

Параўнанне спектральных колераў радугі ў беларускай і англійскай мовах дазволіла прыйсці да наступных высноў. У беларус. *чырвоны*, англ. *red* актуалізуюцца агульныя для дзвюх моў семы ‘звязаны з рэвалюцыйнай дзейнасцю, рэвалюцыйны; звязаны з савецкай дзяржавай, сацыялістычным ладам’ (*чырвоны Піцер*); ‘having very left-wing political opinions’ ‘які мае палітычныя меркаванні левага крыла’ (*People are accusing each other of being “Red spies”*. – *Людзі вінавацяць адзін аднаго ў тым, што яны «чырвоныя шпіёны»*). Толькі ў беларускай мове выяўлены ЛСВ ‘новы, прыгожы, цудоўны’ (*чырвоная вясна*); ‘яркі, ясны, светлы’ (*чырвоная раница*); ‘пачэсны, парадны’ (*чырвоны стол*). Спецыфічным для англійскай мовы з’яўляецца значэнне ‘(of an area in the US) having more people who vote for the Republican candidate than the Democratic one’ ‘які звязаны з вялікай колькасцю людзей, якія галасуюць за кандыдата ад рэспубліканцаў, а не ад дэмакратаў (пра вобласць у ЗША)’: ***red states/counties*** – *чырвоныя штаты, акругі*.

Для англійскай мовы спецыфічным выступае прыметнік *orange* ‘аранжавы’, які мае другаснае значэнне ‘orange related to or belonging to a Protestant political group which believes that Northern Ireland should remain part of the UK’ ‘звязаны з прыналежнасцю да пратэстанцкай палітычнай групы, якая лічыць, што Паўночная Ірландыя павінна заставацца часткай Вялікабрытаніі’ (***an Orange march*** – *аранжавы марш*). У беларускай мове для ад’ектыва *аранжавы* другаснае значэнне не характэрна.

Не менш спецыфічным для англійскай мовы з’яўляецца прыметнік *yellow* ‘жоўты’, які мае другаснае значэнне ‘easily frightened and not brave’ ‘неадважны, каго лёгка спалохаць’ (***yellow attack*** – *жоўтая атака*, ***yellow failure*** – *жоўты правал*): *This was a particularly brutal and yellow attack*. – *Гэта была асабліва брутальная і жоўтая атака.*; *They are guilty of a yellow failure to address the problem*. – *Яны вінаватыя за жоўты правал у невырашэнні гэтай праблемы.* У беларускай мове прыметнік *жоўты* ўжываецца ў другасным ЛСВ ‘згодніцкі, рэфармісцкі; прадажны, здрадніцкі’ (*жоўтая буржуазная прэса*).

У сэнсавай структуры беларус. *зялёны* актуалізуецца тэмпаральны маркер, звязаны з узростам чалавека (звычайна юным, маладым): ‘вельмі юны, нясталы, нявопытны з прычыны маладосці’ (*зялёны начальнік, зялёны гімназіст*). Прыметнік *зялёны* ў якасці субстантыванага назоўніка ў беларускай мове ўжываецца як ‘назва асобных атрадаў нерэгулярных войск, якія ў час вайны хаваюцца ў лясах і рабуюць насельніцтва’ (*Нам – ні белых, ні зялёных, Мы з душою за чырвоных*). У структуры англ. *green* фіксуецца агульнавядомы другасны ЛСВ з пэўнай канатацыяй, які засведчаны ў многіх мовах свету ‘concerned with the protection of the environment; supporting the protection of the environment as a political principle’ ‘які займаецца аховай навакольнага асяроддзя; які падтрымлівае ахову навакольнага асяроддзя’ (*green politics* – *зялёная палітыка, a green lifestyle* – *зялёны лад жыцця, The Green Party* – *Партыя зялёных*).

Толькі ў англійскай мове ўтварылі другасныя ЛСВ да *блакітны*, англ. *blue* ‘sad or depressed’ ‘сумны або ў дэпрэсіі’ (*He’d been feeling blue all week. – Ён адчуваў сябе блакітным увесь тыдзень*); ‘films/movies, jokes or stories that are blue are about sex’ ‘фільмы, жарты або гісторыі, блакітныя – гэта фільмы пра секс’ (*a blue movie* – *блакітны фільм*); ‘(of an area in the US) having more people who vote for the Democratic candidate than the Republican one’ ‘які мае больш людзей, хто галасуе за кандыдата ад Дэмакратычнай партыі чым за кандыдата ад Рэспубліканскай партыі (пра вобласці ў ЗША)’ (*blue states/counties* – *блакітныя штаты, акругі*). Апошнія два спектры радугі (беларус. *сіні*, англ. *indigo* і беларус. *фіялетава*, англ. *violet*) не ўтварылі другасных ЛСВ. Таксама вядома, што ў англійскай мове словы *блакітны* і *сіні* перакладаюцца практычна адным словам *blue*.

У беларускай і англійскай мовах ахраматычныя колеры *белы* – *white*, *шэры* – *gray*, *чорны* – *black*, як і храматычныя, таксама развіваюць другасныя ЛСВ. У прыметніка *белы* ў беларускай мове ўтварыўся другасны ЛСВ ‘контррэвалюцыйны, варожы савецкай уладзе’ (*белая армія, белая гвардыя, белы тэрор, белая банда, белыя генералы*), дзе выражаецца пеяраятываная канатацыя.

Цалкам супадаюць другасныя намінацыі прыметнікаў *шэры*, англ. *grey* ‘бясколерны, бледны зместам, які не ўражвае’ (*шэрыя творы, шэры верш, шэрыя замалёўкі*), ‘аднастайны, будзённы, не напоўнены яркімі падзеямі’, ‘змрочны, нярадасны’ (*шэрыя дні*); ‘without interest or variety; making you feel sad’ ‘які без цікавасці і разнастайнасці; які прымушае адчуваць сябе сумна’ (*Life seems grey and pointless without him. – Жыццё здаецца шэрым і бессэнсоўным без яго*); ‘непрыкметны знешне і ўнутрана, нецікавы’ (*шэрыя жанчыны, шэрая асоба*); ‘not interesting or attractive’ ‘які нецікавы, непрывабны’ (*The company was full of faceless grey men who looked the same. – Кампанія была поўная безаблічных шэрых мужчын, якія выглядалі аднолькава*).

У рэцыпіентнай зоне прыметнікаў *чорны*, англ. *black* актуалізуецца агульныя для дзвюх моў негатыўныя семы ‘дрэнны, адмоўны, які не выклікае

адабрэння’ (чорныя словы); ‘нізкі, каварны, подлы’ (чорнае злачынства, чорны прайдзісвет); ‘evil or immoral’ ‘зламысны або амаральны’ (**black deeds/lies** – чорныя справы, чорная хлусня), а таксама ‘цяжкі, змрочны, беспрасветны (пра час, перыяд, звязаны з горам, няшчасцем)’ (чорныя думы, чорны час); ‘without hope; very depressing’ ‘без надзеі; вельмі дэпрэсіўны’ (*The future looks pretty black.* – Будучыня выглядае даволі чорнай.; *It’s been another black day for the north-east with the announcement of further job losses.* – Гэта быў чарговы чорны дзень для паўночнага ўсходу з абвешчэннем далейшай страты працы). Не маюць адпаведнікаў у англійскай мове ЛСВ ‘крайне рэакцыйны, контррэвалюцыйны’ (чорная сіла); ‘які ў дарэвалюцыйныя часы адносіўся да ніжэйшых слаёў грамадства, да простага народа’ (чорная галота); ‘які адносіцца да гісторыі, цяглавы, дзяржаўны’ (Чорныя землі. Чорныя двары); ‘чарадзеіны, звязаны з нячыстай сілай’ (чарадзеіныя чорныя кнігі). Не маюць адпаведнікаў у беларускай мове ЛСВ ‘full of anger or hatred’ ‘поўны гневу ці нянавісці’ (*She’s been in a really black mood all day.* – Увесь дзень яна была ў вельмі чорным настроі.; *Rory shot her a black look.* – Роры кінула на яе чорны погляд); ‘dealing with unpleasant or terrible things, such as murder, in a humorous way’ ‘які мае справу з непрыемнымі ці страшнымі рэчамі, напрыклад, забойствам, з гумарам’ (“Good place to bury the bodies”, he joked with **black humour.** – “Добрае месца для пахавання целаў”, – пажартаваў ён з чорным гумарам.; *The play is a black comedy.* – Гэты спектакль – чорная камедыя).

Другасныя ЛСВ выяўлены ў іншых храматычных колерах (пурпуровы, англ. *purple* і ружовы, англ. *pink*). Толькі ў англійскай мове выкарыстоўваецца другасны ЛСВ ‘writing or a piece of writing that is too grand in style’ ‘які занадта грандыёзны па стылі (пра пісьмо або кавалак пісьма)’ (**purple prose/passage** – пурпуровая проза, пурпуровы урывак). Толькі ў беларускай мове ўжываецца ЛСВ ‘нічым не азмрочаны, радасны, светлы’ (ружовыя мары, ружовыя надзеі). Для англійскай мовы характэрны такія метанімічныя ЛСВ, як ‘connected with homosexual people’ ‘які звязаны з гомасексуальнымі людзьмі’ (*the pink pound* = money spent by homosexuals as an influence in the economy – ружовы фунт = грошы, выдаткаваныя гомасексуалістамі як уплыў у эканоміцы); ‘having or showing slightly left-wing political views’ ‘які мае левыя палітычныя погляды’ (*pale pink policies* – бесхрыбетная ружовая палітыка).

Семантычныя кампаненты прыметнікаў румяны, англ. *rosy* знаходзяць агульныя рысы ў тым, што рэцыпіентам аднолькава ўяўляецца ярка-чырвоны, прыемны на від колер. Гэтыя словы выкарысталі свой семантычны патэнцыял і ўтварылі другасныя ЛСВ ‘з чырвоным бокам (пра яблыкі, грушы і пад.)’ (румяныя яблыкі); ‘likely to be good or successful’ ‘які, верагодна, будзе добрым або паспяховым’ (*The future is looking very rosy for our company.* – Будучыня выглядае вельмі румянай для нашай кампаніі.; *She painted a rosy picture of their life together in Italy.* – Яна абмалявала румяную карціну іх сумеснага жыцця ў Італіі).

Традыцыя выкарыстання колеравых значэнняў для характарыстыкі тых ці іншых палітычных і партыйных рухаў актыўна працягваецца ў сучасных палітычных дыскурсах, што абумоўлена хуткім ростам новых партый і рухаў, якія патрабуюць не толькі свайго сімвалічнага выражэння, але і аператыўнай ацэнкі іх дзеянняў: КПРФ – чырвоны, «Адзіная Расія» – бела-чырвона-блакітны, «Яблык» – бела-зялёны, «Наша Украіна» – аранжавы, «Радзіма» – лімонны. У якасці назваў бяскроўных рэвалюцый, што адбыліся ў пачатку XXI стагоддзя, шырока ўжываліся каларатыўныя спалучэнні *аранжавая рэвалюцыя* ва Украіне, *ружовая рэвалюцыя* ў Грузіі, *цюльпанавая рэвалюцыя* ў Кіргізіі. У радзе іншых колеравых рэвалюцый можна ўспомніць *аксамітавую рэвалюцыю* ў Чэхаславакіі [6, с. 95–98].

Колеравыя сімвалы і колераазначэнні шырока распаўсюджаны ў моладзевай субкультуры, дзе, напрыклад, прыметнікі *блакітны* і *ружовы* выкарыстоўваюцца для выражэння сексуальнай арыентацыі чалавека. Для культуры готаў чорны колер – сімвал ночы, смерці і смутку. Для панкаў папулярнымі колерамі з'яўляюцца – чырвоны, зялёны і сіні, якія ўзыходзяць да зялёнай кельцкай сімволікі і фарбаў англійскага сцяга.

Такім чынам, каларатыўныя ад'ектывы з'яўляюцца найбольш старажытнымі лексічнымі адзінкамі, займаюць важнае месца ў беларускай і англійскай мовах і ў пэўнай ступені служаць сведчаннем менталітэту народа, яго духоўнай і матэрыяльнай культуры, гісторыі, а таксама выяўляюць спецыфіку моўнай карціны свету. Групу каларатыўных намінацый утвараюць звыш ста ад'ектываў, сярод якіх каля 20 % выкарыстоўваюцца ў сваіх першасных значэннях. Для выражэння практычна неабсяжнага колеравага спектра таксама ўжываюцца другасныя ЛСВ адносных прыметнікаў, утвораных ад назоўнікаў са значэннямі каштоўных камянёў, мінералаў, раслін, жывёл, птушак, кулінарных вырабаў і інш.

Сэнсавыя структуры беларускіх і англійскіх прыметнікаў могуць быць амаль тоеснымі, эквівалентнымі (*green politics* – зялёная палітыка, *a green lifestyle* – зялёны лад жыцця, *The Green Party* – Партыя зялёных, *grey life* – шэрае жыццё, *black deeds/lies* – чорныя справы, чорная хлусня, *black humour* – чорны гумар) па прычыне таго, што яны выражаюць універсальныя, агульныя якасці і ўласцівасці, якія ўзыходзяць да хрысціянскіх народна-міфалагічных поглядаў і ўяўленняў. У многіх словах назіраецца дыферэнцыяцыя другасных ЛСВ (*чырвоны Піцэр*, *red states/counties* – чырвоныя штаты, акругі; *ружовыя мары*, *ружовыя надзеі*, *the pink pound* – ружовыя грошы; *румяныя яблыкі*, *rosy picture* – румяная карціна, *rosy future* – румяная будучыня). Дыферэнцыяцыя назіраецца ў колькасным складзе ЛСВ, канататыўнай суаднесенасці, наяўнасці або адсутнасці станоўчай або адмоўнай канатацыі. У другасных ЛСВ яскрава выражаецца антанімічная канатацыя: звычайна белы колер асацыіруецца з чысцінёй, унутраным спакоем, дасканаласцю, а чорны – з негатыўнымі з'явамі, перажываннямі, неспакоем, смуткам, журбай і горам.

ЛІТАРАТУРА

1. Рац, А. П. Основы цветоведения и колористики. Цвет в живописи, архитектуре и дизайне: курс лекций / А. П. Рац ; М-во образования и науки Рос. Федерации; Моск. гос. строит. ун-т. – М. : МГСУ, 2014, – 128 с.
2. Кульпина, В. Г. Лингвистика цвета: термины цвета в польском и русском языках / В. Г. Кульпина. – М. : Моск. лицей : Рус. филол. вестн., 2001. – 470 с.
3. Пастушенко, Т. В. Цветовая номинация как элемент вторичной языковой картины мира (на материале современного английского языка) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Т. В. Пастушенко ; Киев. гос. лингвист. ун-т. – Киев, 1998. – 16 с.
4. Бабіч, Ю. М. Колеравая і светлавая эстэтыка ў мове твораў Якуба Коласа / Ю. М. Бабіч ; Віцеб. дзярж. ун-т імя П. М. Машэрава. – Віцебск, 2002. – 127 с.
5. Акуленка, А. А. Назвы колераў у беларускай літаратурнай мове : вучэб.-метад. дапам. / А. А. Акуленка, Г. Ф. Вештарт ; Ін-т падрыхтоўкі навук. кадраў Нац. акад. навук Беларусі, каф. беларус. мовы. – Мінск, 2003. – 34 с.
6. Маркова, Э. В. Какого цвета бывают революции? / Э. В. Маркова // Вестн. Удмурт. ун-та. – 2006. – № 5. – С. 95–98.

The article deals with secondary colour nominations in the Belarusian and English languages. It characterizes the semantic models (direct and inverse), in the recipient sphere of which chromatic or achromatic colours are indicated, and in the initial sphere – qualitative characteristics. Common features of colour nominations for both languages and specific ones for each language are determined.

Поступила в редакцию 25.05.2020

Ю. В. Романчук

КАТЕГОРИАЛЬНАЯ СУЩНОСТЬ ЭНАНТИОСЕМИИ (на материале белорусского и английского языков)

В статье предпринята попытка теоретического обоснования сущностных особенностей энантиосемии, представлен обзор имеющихся подходов к определению этого понятия и его роли в языке, а также предложена его дефиниция. Выделены первичные и вторичные категориальные признаки энантиосемии, позволяющие считать ее самостоятельной лексико-семантической и лингвопрагматической категорией.

В лингвистической науке термин *энантиосемия* появился в конце XIX в. благодаря практически одновременной публикации работ русского филолога, профессора В. И. Шерцля (1883) и немецкого исследователя К. Абеля (1884). Однако упоминания о наличии в языке слов не только с различными, но и с противоположными значениями встречаются также в работах П. Абеляра, Р. Раска, Ф. Гегеля и др.

В дальнейшем проблема энантиосемии в языках привлекала внимание многих зарубежных (Т. Балкански, Б. Брайсон, Б. Караман, А. Клегр,